

Heide [VERTELT]

www.heidevertelt.be

347

6 september 2026

Maria Janssens, dienstmeisje bij het gezin Donnet

De vroege ochtendzon sneed door de nevel over de Achtzaligheden toen Adriaan Janssens zijn zware klompen aantrok. Het was het najaar van 1907. Aan de houten keukentafel bond zijn dochter Maria met trillende vingers een smetteloos wit linnen schort voor haar donkere rok.

“Sta stil, kind,” fluisterde moeder Cornelia zacht, terwijl ze Maria’s haren strak naar achteren streek. “Meneer Donnet is een heel belangrijk man uit de stad. Hij is een grote baas in de automobielfabriek Minerva in Antwerpen, waar ze van die nieuwerwetse rijtuigen zonder paarden maken. Zorg dat ge stil zijt als ge de salons betreedt en netjes buigt wanneer de mevrouw passeert.” “Ik weet het, moeder,” zei Maria met ingehouden adem. “Maar wat als ik het zilverwerk laat vallen op die glimmende parketvloeren?”

Adriaan pakte zijn zware spade en legde een geruststellende hand op haar schouder. *“Ge hebt goede handen, Maria. En ge zijt niet alleen. Ik sta gans de dag in het park bij de nieuwe dreef om de rododendrons en buxussen te poten.”* Samen stapten vader en dochter naar buiten. Vanaf het huisje in de Achtzaligheden voerde hun weg over de zandpaden door de heide. Al snel bereikten ze de spoorlijn Antwerpen–Rotterdam, die hier al sinds 1854 als een ader door het landschap sneed. Adriaan schoof het zware ijzeren hek van de private overweg behoedzaam open en keek aandachtig langs de

HEIDE VERTELT VZW - WANDELZOEKTOCHT:
“LEER JE DORP KENNEN”

VAN 4 JULI TOT EN MET 13 SEPTEMBER

DEELNAME GRATIS
€ 1000 aan prijzen

Formulieren af te halen bij:

- Café Sandy
- Café 't Centrum
- Eetstation
- Visit Kalmthout
- Dagbladhandel Pelckmans-Bouckaert

glimmende rails naar beide kanten. Pas toen hij zeker wist dat er geen stoomtrein naderde, wenkte hij Maria om over te steken.

Aan de overzijde van het spoor wandelden ze de bosrijke dreef van het domein binnen. *“Kijk daar eens,”* wees Adriaan tussen de bomen door. *“Meneer Charles Moons had er destijds al een fraai kasteeltje neergezet, maar meneer Donnet pakt het pas écht groots aan nadat hij het landgoed in 1901 heeft gekocht. Met het geld uit de automobielwereld kan hij hier een echt paleis neerzetten.”*

Tussen de eeuwenoude eiken rezen de pas uitgebreide rode bakstenen trapgevels en torentjes van **Les Chênaies** op. Waar het vroegere landhuis van Moons bescheiden was gebleven, liet Paul Donnet het geheel verbouwen tot een weelderig kasteel in neo-renaïssancestijl. Voor Adriaan lag er een reusachtige taak: hij moest de verwilderde bosgrond rond de turfvaarten omtoveren tot strakke gazons, bloemperken en statige wandelpaden.

Die avond zat het hele gezin verzameld rond de warme plattebuiskachel. De petroleumlamp wierp een zachte gloed op de kindergezichten van Gerard, Joanna, Frans en de tienjarige tweeling Anna en Ludo. Maria wreef vermoeid over haar polsen, terwijl Adriaan met donkere aarde onder zijn nagels zijn hete aardappelen prakte. Maria's ogen glansden van opwinding. *“En, Maria? Is het waar dat er kristallen luchters hangen zo groot als een karrenwiel?”* vroeg Frans nieuwsgierig. *“Nog groter,”* lachte Maria zacht. *“En overal hangen zware fluwelen gordijnen en staan meubels van donker hout. Sinds meneer Donnet het huis van Charles Moons heeft vergroot, kunt ge er haast in verdwalen. Ze zeggen dat hij in de stad regeert over fabrieken vol ijzer en motoren, maar hier zoekt hij de stilte van de bossen.”*

Echtpaar Donnet

Ze keek even naar haar ouders en vervolgde met lichte aarzeling: *“En... mevrouw Donnet heeft me vanavond bij zich geroepen. Ze was zo tevreden over mijn werk dat ze me vroeg om vanaf volgende week vast op het kasteel te komen inwonen. Ik mag voor haar kindje gaan zorgen dat kortelings zal geboren worden. Van maandagmorgen tot zaterdagavond blijf ik daar slapen in de meidenkamer onder het dak, en op zondag krijg ik verlof om de hele dag thuis bij jullie te zijn.”*

Cornelia sloeg haar handen even voor de mond van ontroering, terwijl Adriaan trots naar zijn oudste dochter glimlachte. In de leunstoel bij de schouw schoof grootmoeder Anna Catharina haar omslagdoek wat vaster om haar schouders. Haar oude, doorleefde stem vulde de stille kamer: *“Een hele eer voor ons kind, en een vaste boterham... Maar vergeet nooit welke grond onder die mooie gazons ligt. De Greef en de oude turfvaarten dragen verhalen die veel ouder zijn dan de heren Moons en Donnet samen.”*

De tweeling kroop dicht bij haar knieën. *“Vertel, grootmoe,”* fluisterde Ludo. *“Lang geleden,”* begon de oude vrouw, terwijl haar ogen rustten op de dansende vlammen, *“toen de spoorweg nog niet bestond en er nog nooit een automobiel was uitgevonden, dwaalden de turfstekers langs de waterlopen. Men vertelt dat er in de diepste vennen van de Greef een slapende watergeest waakt. Wie na zonsondergang alleen langs de moerassen liep en hebzuchtig meer turf stak dan hem toekwam, zag dwaallichtjes dansen tussen de eiken.*

Het gefluister lokte de mannen van het zandpad af, dieper de modder in, tot enkel hun pet nog op het zwarte water bleef drijven.”

De kinderen hielden hun adem in. Grootmoeder keek teder naar Maria en Adriaan. *“Meneer Donnet mag dan baas zijn over fabrieken en de eiken van Les Chênaies bezitten, maar de ziel van de heide laat zich door geen enkele heer temmen. Zolang onze Adriaan de aarde eert en gij het huis en de kinders met respect dient, Maria, zal de grond van de Greef ons goedgezind blijven.”*

Adriaan knikte bedachtzaam naar zijn moeder. Buiten streek de herfstwind door het riet op het dak en in de verte klonk zacht het doffe gerommel van een late goederentrein over het spoor.

(Bijdrage van Wim Kuyps)

“De week van de Heide”, vervolg

Toen ik nog 16 jaar oud was heb ik dankzij de “Week van de Heide” in bewondering gestaan voor de tentoongestelde heideschilderijen van Mr. Schaeken, de boswachter van Meurisse. Ik ben bij hem op bezoek geweest om er te leren de heide in bloei te schilderen zoals hij dat zo prachtig kon! En ben er toch wel een beetje in gelukt. Ziehier de twee schilderijen die ik nog bezit...

Ik herinner me nog: met Louis Verpraet als vriend, sprongen we in de lente eind april om vier uur in de morgen op onze fiets om in de heide de vogelzang te beluisteren, de korhanen die pronkten en baltsen nabij de Langendries-weide... en om de weelde van vogelsoorten te spotten. Tientallen koppels wulpen, tientallen koppels zware sterns op de Drielingvennen. Langs de paadjes in de hei een tiental koppels gele kwikstaarten. Er waren bij zonsopgang dikwijls nog flarden late trekvogels op de weilanden: kemphanen, gruttos, tureluurs naast de broedende kieviten. Honderden regenwulpen

trokken naar het noorden. Aan de boord van het Meurisse-ven zat het vol nesten van kokmeeuwen.

Waar is nu die weelde aan vogelleven gebleven?

De eerste oorzaak volgens Louis Verpraet was het inrichten langs de verbindingssvaart van het moeras-reservaat “*Het Markizaat*” die bescherming bracht tegen de roofzuchtige vossen. Daardoor verlieten de meeste steltlopers de Kalmthoutse heide om daar te broeden. De oorzaak van het verdwijnen van de korhoenders was het wegblijven van lange winters en dus de opwarming van het klimaat. De oorzaak van het verdwijnen van de broedende zwarte sterns was de invasie van de zilvermeeuwen die hun nesten plunderden.

De laatste jaren brengen de hoge temperaturen de genadeslag aan tal van broedvogels in de vennen. Zo bijvoorbeeld de geoorde futen hebben geen voedsel genoeg meer om hun jongen te voeden. De heide bloeit steeds vroeger en de vennen drogen sneller uit. Daardoor komen de libellen in gevaar waarvan vooral de boomvalk leeft.

En nochtans worden er wonderen verricht om de waterstand op peil te houden. Andere vogelsoorten lijden minder van de opwarming: de boombroeders zoals de zwarte specht; de grote, de middelste en de kleine bonte specht; en de groene specht; de mezensoorten en de boomleeuweriken; enkele koppels grauwe klauwieren; de havik; en de Oehoe, grootste uil van Europa... Aan de rand van het Nelse ven zijn

er meerdere nieuwkomers: graspiepers; blauwborstjes; Cetti's zanger... Maar welke gewone wandelaar kan die bewonderen?

Hartelijk dank voor de rondleiding door de boswachter Jef De Winter waarvan hierbij de foto op de nieuwe brandtoren met zijn wachter en links ervan Georges, de zoon van Louis Verpraet... Gelukkig dat Kalmthout zich voorbereid heeft om een moeilijk te blussen heide en bosbrand baas te kunnen met waakzaamheid.

(Bijdrage van François Overlaet)

Het kerkelijk leven in 1933

Weldra wordt de Sint-Jozefskerk in Heide ontwijd en krijgt zij een andere bestemming. Deze gelegenheid is interessant om eens terug te kijken naar de activiteiten kort nadat Heide een parochie was geworden. De kerk zelf kwam er pas in 1935 maar het weekprogramma in 1933 was al goed gevuld, de diensten gingen door in de kerk van de Paters van het Missiehuis.

Parochie van den H. Jozef Heide- Capellenbosch

Zondag 10 september: 6u30. H.Mis voor bijzondere intenties, 8u H. Mis voor Mevrouw Hendrickx-Van Geel, 10u Hoogmis, daarna aanbetsing voor de ziekenkas, 11u15 H. mis voor de overledene van de familie De Keuster-Willemsen, 3u: Lof.

Maandag 11 september: 7u: H. Mis voor J. Vorsselmans

Dinsdag 12 september: H. Mis ter ere van den H. Antonius

Woensdag 13 september: H. mis ter ere van Onze Lieve Vrouw

Donderdag 14 september: H. Mis ter ere van de Heilige Engelen

Vrijdag 15 september: 8u: H.Mis ter ere van den Heilige Geest voor de schoolkinderen

Zaterdag 16 september: 11u Plechtige huwelijksmis.

Ondertrouw: Carolus Adriaensen en Maria De Keuster, 3de roep. Josephus Clement en Catharina Verresen, 2de roep.

Terugkomst van de leerlingen: Op vrijdag 15 september zullen alle schoolkinderen de Plechtige H. Geestmis bijwonen, om Godes mildste zegen af te smeken over het nieuwe schooljaar, *“zeg mij naar welke school uw kind gaat, en ik zal u zeggen welk mensch het worden zal”*. Ouders bewijst uw vertrouwen door de Sint Jozefsschool bekend te maken en aan te bevelen bij familie en bureu.

H. Vormsel: De kinderen die het H.Vormsel zullen ontvangen wonen stipt de dagelijkse Catechismusles bij en de 7u Mis. Het H. Vormsel zal toegediend worden door Z.E.H. Monseigneur Van Cauwenbergh op donderdag 14 september te 11u, in de parochiekerk van Calmthout.

Eremis: Op zondag 24 september aanstaande zal E.P Wuyts S.J. in onze kerk zijn plechtige eremis opdragen te 10u. Deze pater Jezuïet werd den 24ste augustus te Leuven priester gewijd door Z.E. de Kardinaal Aartsbisschop van Mechelen. Ter dien gelegenheid wordt door het Sint Jozefschoraal de prachtmis van Piel uitgevoerd.

31. Kapsalon

Vandenborre - Elst

Bouwjaar: 1977

Architect groep Silo-Jo Crepain

Kapellensteenweg 173

Kalmthout

Kapsalon Jacqueline – Nu kapsalon Esli

Voor de realisatie van dit pand wordt de opdracht duidelijk omschreven: handelsruimte kapsalon in te richten op het gelijkvloers; bij de inrichting hiervan was een aantrekkelijke etalage niet noodzakelijk. De verdiepingen zijn in te richten voor een woning zonder kinderen.

Deze opdracht werd toevertrouwd aan architect Jo Crepain die deel uitmaakte van de groep Silo, een groepering van architecten die zich na beëindiging van hun studies vestigden in de gemeente Kapellen. Als jonge architecten profileerden zij zich met een duidelijke sociale bewogenheid d.w.z. dat zij ontwerpen maakten die een 'kleinschalige ruimtelijke beleving' hadden en waarbij functionaliteit, lichtinval en tevens de relatie met de omgeving een zeer prominente rol speelden.

Ook hier werden bouwtechnieken toegepast waarbij ruwbouw gelijktijdig als afwerking moest aanzien worden. De architectengroep realiseerde tot 1980 een reeks boeiende projecten, doch moest zich ontbinden vermits de interesten op woningen in de periode 1982-1984 tot 15% waren gestegen. Door die superhoge rentetarieven werd het voor een jong koppel onmogelijk een bouwwerk te financieren zonder externe hulp.

bezoek onze website www.heidevertelt.be voor nog meer foto's

Volgende week: 32 – Woning Noppe- Nagels (bijdrage van Paul Witters)

Busmaatschappij: Autobus de Heide

In de jaren 1920 – 1930 was er een wildgroei in het ontstaan van familiebedrijven en lokale ondernemers die begonnen diensten aan te bieden om busvervoer aan te bieden. De spoorlijn Antwerpen – Essen (Lijn 12) bediende weliswaar grote stations zoals Kapellen, Heide en Kalmthout, maar voor de inwoners van omliggende wijken, gehuchten en dorpskernen was de loopafstand naar de stations vaak te groot.

Zo begonnen kleine lokale ondernemers, zoals Alfons Ribbens en Petronella Penders met hun Autobus De Heide (1927). In de pioniersjaren reed de familie Ribbens met klassieke houten carrosserie-bussen op een

Autobus "De Heide" werd beheerd door een aantal privé personen.

Op de foto poseren Jef Marijnissen en Ribbens van Achterbroek, respectievelijk chauffeur en ontvanger.

vrachtwagenchassis op vroegere modellen van onder meer Chevrolet, Minerva of Ford die omgebouwd werden tot streekbussen. Ze begonnen te rijden op vaste tijdstippen. Op de borden voor- of bovenaan de bus stond stevast het traject meegegeven zoals:

Heide – Kapellen – Antwerpen

‘Linksboven op de zijflank zie je de traject- en lijnindicatie van de busdienst waaronder Heide en Kapellen met linksonder het nummer (A 306) van de vergunningscode en rechtsboven op de zijflank de eindbestemming verwijzend naar het bekende Sint-Jansplein, een centraal vertrek- en aankomstpunt voor veel streekbussen uit de Noorderkempen’

(A = groepsnummer/provinciesegment, is groep Antwerpen -300 reksen is regionaal verbindingssysteem)

Bussen stopten vaak bij lokale dorpscafés of aan het station van Heide om reizigers en dagjesmensen naar de Kalmthoutse Heide op te pikken.

Omdat deze “wilde bussen” directe concurrentie vormden voor de buurtspoorwegen voerde de overheid vergunningen in. De Bestendige Deputatie van de provincie Antwerpen kende concessies toe, meestal met een duur van 10 jaar. Particulieren moesten aantonen dat hun route maatschappelijk nuttig was en de bestaande spoorweginfrastructuur niet ondermijnde.

De eerste route en traject van de firma Ribbens liep vanaf het gehucht Heide via Kapellen en Ekeren tot aan de Ankerrui/Luchtbal in Antwerpen. Dit was een van de belangrijkste aders voor arbeiders uit de Noorderkempen die in de Antwerpse haven of stadscentra werkten.

Ondanks materiaal schaarste, benzinerantsoenering en vordering van bussen tijdens WO II, bleef het streekvervoer essentieel om arbeiders naar de Antwerpse haven en industrie te brengen. In die periode van de bezetting werden de periodes voor de concessies zoals die van Autobus De Heide officieel verlengd. Vele bussen in de streek werden omgebouwd om op houtgas (gasgenerator) te rijden of werden vorderingen van het leger bespaard doordat ze essentieel werden verklaard voor het werkvolksvervoer.

Na de oorlog (WO II) ging het bedrijf, net als veel andere buurtbuspioniers, op in het strakkere pachtstelsel van de Nationale Maatschappij van Buurtspoorwegen (NMVB). De overheid wees NMVB aan als regisseur van het busvervoer. Sommige werden pachters en familiebedrijven zoals Autobus De Heide bleven eigenaar van hun stalling, onderhoudsgarage en voertuigen. Ze reden volgens de dienstregeling, tarieven en in de huisstijl van de NMVB, maar de dagelijkse uitvoering bleef lokaal en

familiaal. Toen de Belgische staat het openbaar vervoer steeds strakker te ordenen om versnippering tegen te gaan betekende dit het einde van familiale busvervoerbedrijven.

Uit een lokale krant van Ekeren: 7 mei 1940:

- *De concessie voor de autobusdienst van "De Heide" uit Kalmthout werd verlengd voor 10 jaar. Alfons Ribbens - Petronella Penders waren de oprichters van het autobusvervoerbedrijf 'De Heide' in 1927. Dagelijks hadden zij een lijndienst op Antwerpen vanaf Putte over Kapellen, Sint-Mariaburg, Ekeren-Donk, Merksem, over hetzelfde traject als de buurtspoorwegtram 65.*

Op de foto:

Het koppel Guillaume Alfons Ribbens (1880- 1960) X Amelia Petronella Penders (1886-1974)

Achterbroek, de steenweg richting Essen op het einde van de twintiger – begin dertiger jaren (1920-1930). Op de foto merken we de autobussen.

(Bijdrage van Paul Witters)

Heide vertelt organiseert!

Wandelzoektocht:

Onze tweede wandelzoektocht gaat de laatste week in, tot en met zondag 13 september kan je nog deelnemen. Om in aanmerking te komen voor de prijzen moeten de antwoordformulieren ten laatste op dinsdag 15 september op onze redactie toekomen.

Op zaterdag 26 september komt de jury samen om alle formulieren te verbeteren en de twintig prijswinnaars aan te duiden. Waardenbons voor een totaalbedrag van 1000 euro liggen klaar! Na de jurering zullen wij trachten iedereen te verwittigen die zich bij de 20 prijswinnaars mag rekenen. Van hen wordt verwacht dat zij daags nadien, op zondag 27 september om 10u30 aanwezig zijn in de kantine van Heibos om hun gewonnen prijs in ontvangst te nemen.

Niet alleen de winnaars zijn welkom, alle deelnemers worden die zondagvoormiddag uitgenodigd om samen met ons een presentatie te bekijken waarbij de juiste antwoorden worden gegeven.

In het spoor van de moordenaar van het Phoenix-park

De "VZW Heide vertelt" participeert mee in het project dat de schrijver van het boek "*het meisje in de brief*", Danny Mathysen, opzet.

Samen organiseren wij op zaterdag 26 september om 14u een gegidste wandeling "*in het spoor van de moordenaar van het Phoenix park*". Tijdens de wandeling, langs de verschillende locaties die betrekking hebben eerder verschenen werk rond de moord, wordt door de schrijver het verhaal vertelt!

Er zijn heden nog enkele plaatsen vrij, je kan dus nog inschrijven: wandeling-phoenix@heidevertelt.be. Voor de deelname wordt 3 euro gevraagd die je vooraf moet storten op rekening BE04 9735 1122 8531 van de VZW Heide vertelt.

Je mag zeker zijn dat een boeiende en spannende wandeling wordt!

Nieuws over de Synagoge van Heide

Het is bijna een jaar geleden dat de rechtszaak rond de Synagoge op de rol werd gezet en bijgevolg was er stilte en geen verder nieuws te melden.

De beide partijen hebben ondertussen conclusies uitgewisseld, en de zaak wordt gepleit op 9 september 2026. De datum waarop de rechter uitspraak zal doen, is nog niet bekend. Maar wij blijven het voor u volgen en informeren bij meer nieuws.

Voor eerder nieuws over de Synagoge zie:

Heide Vertelt nr. 298 (28.09.2025)

Heide Vertelt nr. 311 (28.12.2025)

(bijdrage van Paul Witters)

Over den "open Heerd"

We drukken deze week nog eens een lied af met de titel "*Geef mij maar de open heerd*". Het is geschreven door F. Van Spaendonk en is een ode aan het beroemde café destijds op het Heidestatieplein uitgebaat door May Dale:

Al wie ons mooie Heide bemint,
wie van knusse gezelligheid houdt,
wie dorstig is en snakt naar 'n pint:
Hij wees vrijgezel, verloofd of getrouwd,
van hier komt of van verder op

Al wie houdt van leute en 'n goei mop,
al wie geen trieste zuurpruim is,
die heeft maar één keus: anders is 't mis.

Zijn plaats is in de open heerd,
voor allen 'n lach, met een gul woord gepaard,
van ons lief Wiske en ons leuke May.
Zo leuk die May, als ze maar eens zeê,
pakt er allemaal maar eentje meê!

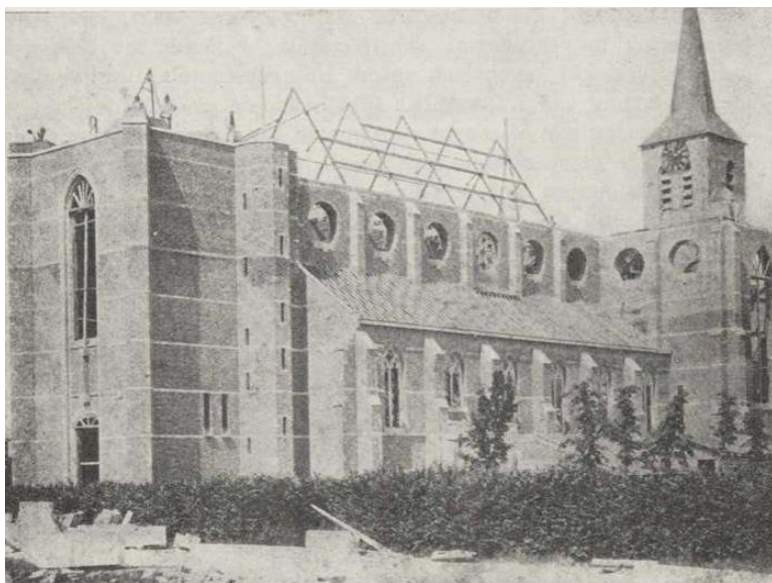
Hebt 'g heel veel of heel weinig lôod,
toch vindt ge wel een plaatsje in de bôot

Als May ons vermaakt met haar gitaar,
vergeet men de tijd en z'n zorgen
als 'n grote familie bij elkaar,
wie denkt nog aan de dag van morgen?

Daarom tot besluit:
de open heerd,
door Wiske en May,
is zijn naam weerd.

F. Van Spaendonk.

Uit de oude doos

Deze week publiceren we een foto van de bouw van de kerk in Kalmthout-centrum. We zien de bouw van de kerk, op de plaats waar wij ze nu in het centrum van Kalmthout aantreffen, terwijl wij in de achtergrond de oude kerk nog zien staan.

Met de bouw van de nieuwe kerk werd in 1894 gestart. Het is een kerk in neogotische stijl, naar een ontwerp van Louis Gife. In 1897 was de nieuwe kerk voltooid en werd de oude gesloopt. De oude kerk maakte vervolgens plaats voor het huidige kerkhof.

*Heide vertelt is een uitgave van
de VZW Heide vertelt.
Redactie: Heidestatiestraat 58/1
2920 Kalmthout
0477/22.24.81
www.heidevertelt.be*

